

AGGRIEVED PARTY AND THE RIGHT TO INFORMATION ABOUT CRIMINAL PROCEEDINGS

ONDREJ ŠTEFÁNIK

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstract in original language:

Příspěvek pojednává o možnostech poškozeného získat informace o trestním řízení v České republice. Hlavní cílem příspěvku je popsat postavení poškozených v českém trestním řízení, zejména ve vztahu k jejich právu na informace o trestním řízení tak, jak ho nalzáme v českém trestním řádu a pokusit se zjistit, zda je právní úprava na tomto úseku dostatečná či nikoliv.

Key words in original language:

Poškozený, trestní řízení, informace

Abstract:

The paper deals with possibilities of aggrieved party to gain information about criminal proceedings in Czech Republic. The main goal of the paper is to describe the position of aggrieved parties in the criminal proceedings, particularly in relation to their rights to information about criminal proceedings, as we can find in Czech Criminal procedure code, as well as to find out if the current legislation in this field is sufficient or not.

Key words:

Aggrieved party, Criminal proceedings, Information

1. ÚVOD

V posledních desetiletích se zejména v podmínkách anglo-americké právní kultury rozvíjí nový koncept nahlížení smyslu, podstaty a účelu trestního práva, a to tzv. restorativní justice. V našich právních podmínkách se o restorativní justici začalo mluvit v několika posledních letech, zejména v souvislosti s tzv. alternativním řešením trestních věcí, tj. alternativními tresty a procesními odklony. V tomto však základní myšlenka restorativní justice nespočívá a lze vyslovit názor, že alternativní řešení trestních věcí představuje spíše pouze jakýsi průvodní jev uplatňování principů restorativní justice.

Koncept restorativní justice ve své podstatě opustil myšlenku, že trestný čin je porušením zákonných norem. V rámci tohoto myšlenkového proudu se za trestný čin považuje přímý sociální konflikt mezi obětí a pachatelem trestného činu, který je za aktivní účasti těchto dvou subjektů a za podpory jejich sociálního společenství nutno vyřešit.

Smyslem trestního práva v restorativním slova smyslu tedy není (jenom) náležité zjištění všech spáchaných trestných činů a následné spravedlivé potrestání pachatelů, ale zejména odškodnění obětí, náprava vztahů mezi obětí a pachatelem a v neposlední řadě ozdravení hodnot v rámci společnosti. Restorativní justice tedy opustila striktní zaměření na pachatele trestného činu a na místo něho klade do popředí oběť, resp. poškozeného, od kterého se

veškeré další úvahy a postupy restorativní justice odvíjejí.¹ Aby však mohli poškozený a obviněný svým aktivním a iniciativním přístupem vyřešit vzájemný konflikt, který mezi nimi vzniknul v důsledku spáchání trestného činu, je v první řadě nevyhnuté, aby byli oba v co největší možné míře informováni o konkrétní trestní věci.

Orgány činné v trestním řízení se tak musí zajímat nejenom o osobu pachatele, ale také a zejména o osobu poškozeného, zkoumat jeho potřeby a zájmy a především mu poskytnout náležité informace o trestním řízení.

2. ČESKÝ TRESTNÍ ŘÁD A POJEM „POŠKOZENÝ“

Po krátkém exkurzu do konceptu restorativní justice nám už nic nebrání pustit se do analýzy postavení poškozeného v českém trestním právu, a to zejména z pohledu jeho práva na informace o trestním řízení. V první řadě je však nezbytné ujasnit si vůbec samotný pojem poškozeného a jeho místo v trestním řízení. Zejména je pak důležité uvědomit si rozdíl mezi poškozeným, který má nárok na náhradu škody a mezi poškozeným, kterému toto právo přiznáno není.

Pojem poškozeného nám vymezuje ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, které říká, že poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Toto ustanovení je následováno negativním vymezením pojmu poškozeného, když je v § 43 odst. 2 trestního řádu uvedeno, že za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Konečně § 43 odst. 3 trestního řádu předpokládá rozdělení poškozených do dvou základních skupin, a to poškozených s nárokem na náhradu škody vůči pachatelům trestné činnosti a poškozených, kteří tento nárok nemají. Toto rozdělení poškozených není provedeno výslovným zákonným vymezením dvou skupin poškozených, nicméně z dikce, že „poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, ...“ lze dovést záměr zákonodárce tyto dvě skupiny poškozených rozlišovat, když nadto poškozeným, kterým byla trestným činem způsobena škoda přiznává kromě „běžných“ práv poškozeného i práva další, a to zejména právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Význam tohoto rozdělení spočívá zejména v tom, že pouze poškozený ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu může být účastníkem tzv. adhezního řízení,² tj. řízení, které je součástí trestního řízení a projednává se v něm nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem.³

1 K pojmu restorativní justice srov. blíže zejména: Karabec, Z.: Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003; Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H.Beck, 2000; Sotolář, A., Válková, H.: Restorativní justice – trestní politika pro 21. století? In: Trestní právo. Praha: LexisNexis CZ, č. 1, 2000; Zehr, H.: Úvod do restorativní justice. Preložili Hasmanová L., Ouředníčková L. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003; atd.

2 Blíže k uvedenému rozdělení poškozených do dvou skupin srov.: Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 242

3 Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : SEVT, 1994, s. 24

Právě kvůli možnosti účelnému uplatnění nároku na náhradu škody, případně účelnému vymožení škody způsobené trestným čin v řízení ve věcech občanskoprávních (pokud není náhrada škody přiznána v trestním řízení) je pro poškozeného nezbytné mít přístup k adekvátním informacím, které by mu uplatnění tohoto jeho esenciálního práva, ale i jeho dalších procesních práv, bylo náležitě i fakticky umožněno.

3. PRÁVO POŠKOZENÝCH NA INFORMACE

Právo poškozených na informace se však nemůže pochopitelně omezovat pouze na otázky jejich odškodnění. Je prakticky nemožné představit si vyčerpávající okruh důvodů, kvůli kterým by poškozený mohl informace o trestním řízení požadovat. Kromě účelného uplatnění již zmiňovaného práva na náhradu škody to může být například zabezpečení vlastní bezpečnosti, získání pocitu zadostiučinění tím, že se dozví, že jeho věc byla náležitě vyřízena nebo třeba pouze ze zájmu o to, jak bylo s jeho případem vůbec naloženo.

Výkladové ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu definuje poškozeného vedle toho proti komu se řízení vede, zúčastněné osoby a (v řízení před soudem i) státního zástupce, jako stranu. „Je třeba zdůraznit, že poškozený je stranou zcela samostatnou a nezávislou na ostatních stranách“⁴ a má zásadně rovnocenné postavení s ostatními stranami, což mu ve svém souhrnu umožňuje samostatně a aktivně zasahovat do trestního řízení a svými návrhy a zásahy přispět k správnému zjištění skutkového stavu a správnému rozhodnutí.⁵

Cílem následujících řádků je tedy zodpovědět otázku, zda takto vymezenému postavení poškozeného odpovídá i jeho informovanost o průběhu trestního řízení a zda je naplňování tohoto „přirozeného“ práva na informace (neboť poškozený ho takto skutečně pociťuje) v České republice naplňováno dostatečně.

Okruh práv, kterými v trestním řízení disponuje poškozený, se liší podle toho, zda se jedná o poškozeného, který má nárok na náhradu škody nebo o poškozeného, který tento nárok nemá.⁶ Jinak tomu není ani u práva poškozených na informace.

Bez ohledu na možnost požadovat náhradu škody má každý poškozený právo na to, aby byl ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 o svých právech poučen a právo na poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění. Dále se jedná třeba o právo poškozeného na informace o propuštění obviněného z vazby nebo z výkonu trestu ve smyslu ustanovení § 44a trestního řádu. S právem poškozeného na informace souvisí i jeho právo na jednání s orgány činnými v trestním řízení ve svém mateřském jazyce (§ 2 odst. 14 trestního řádu). Každý poškozený má dále právo nahlížet do spisu, což mu umožňuje ustanovení § 65 trestního řádu. Poškozený má dále právo požadovat, aby mu byly do vlastních rukou doručeny opisy rozhodnutí, proti kterým může podat opravný prostředek (§ 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu), právo na doručení usnesení o odložení věci a právo podat stížnost proti tomuto usnesení (§ 159a odst. 5, 6 trestního řádu), právo aby mu bylo oznámeno usnesení o postoupení věci (§ 171 odst. 2 trestního řádu), právo být vyrozuměn a podat stížnost do usnesení o zastavení trestního

4 Srov.: Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, 1998, s. 39

5 Srov.: tamtéž

6 V podrobnostech srov. tamtéž, s. 41

stíhání (§ 172 odst. 3 trestního řádu) a právo být vyrozuměn o přerušení trestního stíhání (§ 173 odst. 3 trestního řádu) a právo na doručení opisu obžaloby podle § 196 odst. 1 trestního řádu.

Z pohledu práva poškozeného na informace (zejména pak z pohledu jejich využití) jsou nezanedbatelná třeba následující práva poškozeného: právo účastnit se hlavního líčení, se souhlasem předsedy senátu také právo klást otázky vyslychaným osobám, právo vyjádřit se k věci před skončením hlavního líčení, atd.

Poškozený, který má nárok na přiznání náhrady škody nemá z pohledu přímého práva na informace o moc lepší postavení, ale trestní řád mu přiznává více práv, na základě kterých může takto získané informace využít, přičemž se jedná třeba o právo učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného, právo uplatňovat nárok na náhradu škody, právo na doručení opisu rozsudku, právo podat proti rozsudku do výroku o náhradě škody odvolání, právo uzavírat s obviněným dohody, které jsou podkladem pro případné rozhodnutí soudu o schválení podmíněného zastavení a narovnání atd.⁷

4. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ PRÁVA POŠKOZENÉHO S OHLEDEM NA JEHO INFORMOVANOST

4.1 PRÁVO BÝT POUČEN O SVÝCH PRÁVECH A PRÁVO NA JEJICH UPLATNĚNÍ

Toto právo je zakotveno v § 46 trestního zákona, který výslovně stanovuje, že Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Je však nutno dodat, že toto poučení se týká pouze jeho práv v procesním, nikoliv také v hmotněprávním smyslu. Uvedené neplatilo v rámci českého, resp. československého práva vždy. Ze starší socialistické judikatury lze dovodit někdejší povinnost orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného (ale i další subjekty – obviněného) i o některých významných okolnostech hmotněprávní povahy, zejména co se týká případného promlčení nároků.⁸

Uvedené však bylo opuštěno, a poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení nyní spočívá výlučně v poučení o procesních právech poškozeného. Autor tohoto textu se však se zúžením poučovací povinnosti ne zcela ztotožňuje, neboť má především s ohledem na ideály a principy restorativní justice zato, že pokud je orgánům činným v trestním řízení známa okolnost, která má pro subjekt na který dopadají trestněprávní normy zásadní význam, měl by být o této skutečnosti náležitě poučen (ať už v trestním řízení zastává jakoukoliv roli). Je však potřeba si zároveň uvědomit, že třeba poučování obviněného o možnosti uplatnit námitku promlčení by stavělo do negativní pozice právě poškozené, které restorativní justice v rámci řešení trestních věcí naopak preferuje. Pokud by tedy měly orgány činné v trestním řízení

⁷ V rámci výčtu práv poškozeného na informace vycházel autor z celkového výčtu práv poškozeného v trestním řízení tak, jak je popsal Jiří Jelínek v publikaci: Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, 1998, s. 41 - 44

⁸ Srov.: Látal, J.: Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : SEVT, 1994, s. 52-53

poučovat subjekty v širším rozsahu, než je pouhé poučení o jejích procesních právech, bude nezbytné velice pečlivě zvážit, v jaké míře by se mělo takové poučení realizovat.

4.2 PRÁVO NA INFORMACI O PROPUŠTĚNÍ PACHATELE

Toto nezanedbatelné právo je obsaženo v ustanovení § 44a trestního řádu, který říká:

(1) Shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že

a) obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo

b) odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl.

(2) Poškozený nebo svědek může žádost podle odstavce 1 podat u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce. Pokud je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, podává se žádost podle odstavce 1 soudu, který rozhodoval v prvním stupni.

Od 1.1.2010 v důsledku novely trestního řádu 41/2009 Sb. bude odstavec 1 citovaného usnesení obohacen ještě o písmeno c) a d), ve kterých bude uvedeno, že:

c) odsouzený byl propuštěn z výkonu ochranného léčení nebo z jeho výkonu uprchl, nebo

d) odsouzený byl propuštěn z výkonu zabezpečovací detence nebo z jejího výkonu uprchl.

Ze samotné dikce tohoto ustanovení je patrné, že zájem poškozeného na získání této informace nebude motivován snahou po odškodnění, ale snahou o zajištění vlastní bezpečnosti. Jak je však patrné, získat uvedenou informaci bude pro poškozeného častokrát téměř nadlidský výkon. V první řadě bude muset orgán činný v trestním řízení shledat, že poškozenému hrozí nebezpečí, samotné tvrzení, že se poškozený cítí být ohrožen tedy zjevně postačovat nebude. A i když orgán činný v trestním řízení tuto skutečnost zjistí a ověří, pořád není povinen informaci poškozenému ihned poskytnout. Je povinen poškozeného poučit pouze o možnosti o takovou informaci požádat. Bude tedy spočívat opět jen na iniciativě poškozeného, zda se k takové informaci dostane, či nikoliv.

Uvedenou úpravu považuje autor tohoto textu za více než nedostatečnou. Vzhledem k nebezpečí, před kterým toto ustanovení poškozeného chrání, by bylo vhodné de lege ferenda uvažovat o povinnosti orgánů činných v trestním řízení, informovat poškozeného o propuštění pachatele z vlastní iniciativy (pokud orgán činný v trestním řízení nazná, že poškozený je v nebezpečí). A rozhodně není vhodné omezit se pouze na strohou informaci o tom, zda byl pachatel propuštěn nebo uprchl. Taková informace mnohdy málo právně erudovaným poškozeným nedovede adekvátním způsobem pomoci. Bylo by tedy vhodné zakotvit rovněž povinnost orgánů činných v trestním řízení, informovat poškozeného o tom, na koho se má v případě, že se cítí ohrožen obrátit a jak má adekvátně zajistit svojí bezpečnost.

I kdyby policejní orgán neshledal nebezpečí pro poškozeného, bylo by vhodné tuto informaci poškozenému na jeho žádost poskytnout vždy, neboť respektujíc principy restorativní justice, je „přirozeným“ právem poškozeného dozvědět se o tom, jakým způsobem se obviněný staví

ke své trestné činnosti a jakým způsobem vykonává trest, tedy také zda uprchl nebo byl propuštěn.

4.3 PRÁVO NAHLÍŽET DO SPISU

Právo poškozeného nahlížet do spisu je zakotveno v § 65 odst. 1 trestního řádu, který stanovuje, že poškozený má právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí.

„Otázkou zůstává, zda „i při postupu před zahájením trestního stíhání (prověřování) má osoba, ohledně níž jsou dány skutečnosti nasvědčující tomu, že jí bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu, a přísluší jí tedy i právo nahlížet do spisu již v této fázi trestního (přípravného) řízení“⁹. S ohledem na uvedené se lze plně ztotožnit s názorem, že tento výklad oprávnění poškozeného je plně v souladu s požadavky zajištění co nejširší ochrany zájmů poškozeného v trestním řízení. S ohledem na výše uvedené oprávnění poškozeného nahlížet do spisu se může pojmově uplatnit již v rámci prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a to poté, kdy byl sepsán policejním orgánem podle § 158 odst. 3 tr. řádu záznam o zahájení úkonů trestního řízení nebo byly provedeny neodkladné a neopakovatelné úkony.“¹⁰

Druhý odstavec § 65 trestního řádu pak dodává, že v přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci 1 ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Tato práva nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy.

Rozebíranému ustanovení nelze vytknout žádný závažný nedostatek. Za jistých okolností lze pochopit i odepření práva nahlédnout do spisu. Jedinou spornou myšlenkou, na kterou lze na tomto místě poukázat, je skutečnost, že je opět zvýhodňována jedna ze stran trestního řízení, a to obviněný, kterému již nemůže být poté, co byl spolu s případným obhájce upozorněn na možnost prostudovat spis, toto právo odepřít. Tím se opět poškozený dostává ve vztahu k obviněnému do „méněcenné“ pozice, a to i přesto, že jejich postavení v trestním řízení by mělo být zásadně stejné, nehledě už na skutečnost, že obviněný a obhájce musí být na možnost prostudovat spis upozorněni, kdežto u poškozeného je nahlížení do spisu ponecháno výlučně na jeho iniciativě.

9 P. Vantuch, K oprávnění poškozeného nahlížet do spisu ve stadiu postupu řízení před zahájením trestního stíhání, *Trestněprávní revue* 2005, č. 6, s. 145,

10 K uvedenému srov.: Krzysztyniak, K. Poškozený v českém a polském trestním řízení. Univerzita Karlova v Praze, dizertační práce, 2006, s. 68

5. PRÁVO POŠKOZENÉHO NA INFORMACE V SLOVENSKÉM TRESTNÍM ŘÁDU

Vymezení pojmu poškozený, jak ho provádí slovenský trestný poriadok je zásadně shodné s tím, které nalézáme v české právní úpravě. Již shora však bylo naznačeno několik nedostatků české právní úpravy, které byly na Slovensku v rámci celkové rekonstrukce trestního práva odstraněny.

Třeba ustanovení § 46 odst. 8, 9 trestného poriadku upravuje právo poškozeného na informace o útěku, resp. propuštění obviněného z vazby nebo z výkonu trestu, přičemž ale na rozdíl od české právní úpravy výslovně ukládá orgánu činném v trestním řízení, že v případě, že poškozenému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, nepoučuje ho o možnosti žádat informace, ale informuje ho přímo vlastní iniciativou, přičemž na žádost poškozeného je orgán činný v trestním řízení povinen tuto informaci poskytnout.

Jinak se ale poškození, na které dopadá režim slovenského trestného poriadku, potýkají se zásadně totožnými problémy, jaké potkávají poškozené v rámci českého trestního řízení.

6. ZÁVĚR

Na závěr nelze než zkonstatovat prakticky obecně známou notorietu o nerovnosti postavení poškozeného a obviněného v trestním řízení. Uvedená nerovnost se neprojevuje pouze ve shora popsaných aspektech, ale rovněž v mnoha dalších skutečnostech. Poškozenému, který se k trestnímu řízení nepřipojil s nárokem na náhradu škody není soud povinen doručit ani rozsudek, kterým ve věci rozhodl, neboť takovému poškozenému není přiznáno právo do rozsudku se odvolat. Poněkud v lepší situaci je poškozený, který se k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody připojil. Tento se může odvolat do výroku týkajícího se náhrady škody a tudíž je mu z povahy věci rovněž nutné doručit meritorní rozhodnutí ve věci.

V případě, že soud rozhoduje trestním příkazem (tzv. od stolu), je situace poškozených ještě mnohem horší. Poškozenému, který se k řízení nepřipojil se tento trestní příkaz ani jen nedoručí, takže se zcela pravděpodobně může stát, že se nikdy ani nedozví, zda a jak jeho trestní věc skončila. Poškozený, který nárok na náhradu škody uplatnil, je na tom o něco lépe v tom směru, že se mu trestní příkaz obdobně jako rozsudek doručí, nicméně pokud soud rozhodl trestním příkazem, poškozenému není přiznáno právo podat do takového trestního příkazu odpor, tudíž se proti rozhodnutí nemůže prakticky bránit, a to ani v situaci, že by o jeho nároku soud zcela opomenul rozhodnout. Jedinou možností, kterou poškozený v takovém případě má, je obrátit se na státního zástupce a požádat ho, aby odpor podal za něj. Otázkou však zůstává, jak se má poškozený o takové možnosti dozvědět, když o ní není poučen, navíc se jedná o zcela neformální postup, který není normami trestního řádu přímo upraven.

Mluvit o postupu soudu v tzv. vykonávacím řízení (tedy třeba o přeměnách alternativních trestů, osvědčení se odsouzeného ve zkušební době podmíněného odsouzení, zda a jak hradí odsouzený náhradu škody případným dalším poškozeným, ...) nemůže být řeč už vůbec, přičemž i toto jsou informace, které jsou zejména z pohledu restorativní justice pro poškozeného velice důležité.

Je tedy zcela zjevné, že pokud by mělo být cílem trestního práva „zrovnoprávnit“ postavení poškozeného a obviněného v trestním řízení, bude nevyhnutné o právech poškozených uvažovat v značně širší míře, než je tomu dnes.

Literature:

- Karabec, Z.: Restoratívni justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003
- Krzysztyniak, K. Poškozený v českém a polském trestním řízení. Univerzita Karlova v Praze, dizertační práce, 2006
- Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : SEVT, 1994
- Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H.Beck, 2000
- Sotolář, A., Válková, H.: Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století? In: Trestní právo. Praha: LexisNexis CZ, č. 1, 2000
- Zehr, H.: Úvod do restoratívni justice. Preložili Hasmanová L., Ouředníčková L. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003

Reviewer:

Věra Kalvodová

Contact – email:

ondro@mail.muni.cz